

دارالفنون و توسعه معلم حرفه‌ای

به‌نام خداوند رحمان و رحیم

آموزش همزاد بشر متفکر است. انسان از ابتدای خلقت برای حیات و توسعه کیفیت زندگی خود در این کرهٔ خاکی اجبار به یادگیری و آموزش داشت با یکجانشینی بشر و ایجاد شهرها و مدنیت بر ضرورت و اهمیت این موضوع افزوده گردید. در فرهنگ و تمدن ایرانی اسلامی، معلم نقش و اهمیت بسیاری داشته و دارد، شواهد بسیاری از مدارس نظامیه‌ها و فضلا و دانشمندان ایرانی در این موضوع وجود دارد. در خصوص ویژگی‌های معلم در متون قدیم بسیار نقل شده است.

پیامبر گرامی حضرت محمد(ص) می‌فرمایند: «آئی بعثت معلما».
خواجه‌نصیرالدین طوسی معتقد است: «معلم باید عاقل، دیندار، شیرین سخن، نظیف و واقف بر تربیت اطفال و با هیبت و با وقار و با مروت باشد». ایرانیان با توجه به فرهنگ و تمدن خود به علم و دانش، ارزش والایی قائل بودند و سپس با آمدن اسلام و اهمیت و جایگاه والایی که معلم در این دین متعالی داشت و دارد؛ بر اهمیت و جایگاه آن افزوده گردید به‌طوری‌که آموزش به جزء در موارد خاصی توسط خود مردم و نه دولت و حکومت، مدیریت و اجرا می‌شد؛ و خیرین بسیاری در این زمینه، وقف‌های بسیاری ایجاد کردند و در نزد ایرانیان معلم باید دارای ویژگی‌های خاص و منحصر به فردی از جمله اخلاق نیکو و اخلاص، سلامت جسمی و روحی، خیره و زبده در موضوع تدریس و آشنا به فنون تدریس و آموزش باشد.

امیرکبیر با تأسیس دارالفنون دغدغه جدی برای جذب معلم و اساتید آنجا داشت ایشان علاوه بر تخصص و خبرگی اساتید و معلمان دارالفنون به عدم وابستگی سیاسی آنها به دول استعماری و استقلال فکری اساتید و معلمان به عنوان یک معیار و ملاک عمده مدنظرش بود به طوری که در ابتدا معلمان انگلیسی و روسی انتخاب نشدند و معلمانی از اتریش انتخاب گردیدند که در این شماره در مقاله‌ای به معرفی معلمان و اساتید دارالفنون می‌پردازیم تا برای محققان با بررسی آنها به رویکرد و نگاه امیرکبیر نسبت به معلمان مورد نظر روشن شود. پس از چند سالی که از تأسیس دارالفنون، تأثیر و اشاعه، آموزش، ایجاد و گسترش مدارس جدید از قبیل دارالفنون اصفهان، تبریز، مشیریه، رشدیه، ادیب سادات و علمیه... در سراسر کشور نیاز به معلم برای تدریس به ویژه معلمانی که با اصول تعلیم و تربیت جدید آشنا باشند به خوبی احساس می‌شد و اولین اقدام تصویب قانون معارف در سال ۱۲۹۰ هـ ش می‌باشد. طبق قانون مزبور برای اولین بار مجوز اعزام ۳۰ نفر جهت ادامه تحصیل به خارج از کشور صادر شد که از این تعداد ۱۵ نفر یعنی نیمی برای معلمی انتخاب شدند. در همین سال برای افزایش سطح سواد معلمان موجود در تهران کلاس‌های مخصوص در مدرسه دارالفنون تشکیل گردید که در برنامه درسی آنها علاوه بر تدریس علوم و ادبیات برای اولین بار دروس دیگری تحت عنوان «اصول تعلیم و تربیت» افزوده شده بود تا معلمان از اصول اولیه برای تربیت اطفال مطلع گردند.

با افزایش مدارس و اهمیت و ضرورت تربیت معلمان حرفه‌ای به صورت سیستمی که به نظر می‌رسد دارالفنون نقش کلیدی و اساسی در آن داشت در سال ۱۲۹۷ ش، قانون تأسیس «دارالمعلمین مرکزی» توسط مجلس شورای ملی تصویب شد گرچه سیر نظام تربیت معلم ایران از آن روز تاکنون که در دانشگاه فرهنگیان انجام می‌شود، فراز و فرودهایی داشته است اما این مبحث گویای آن است که امیرکبیر و دارالفنون نقطه عطفی در توسعه سیستمی فرهنگی و آموزشی کشور و حتی در توسعه اجزاء و عناصر برنامه‌های درسی کشور بوده است گرچه همان طوری که اشاره شد تمدن ایران و دین مبین اسلام بر آموزش به خصوص جایگاه معلم توجه ویژه‌ای دارد، در این شماره اهمیت معلم در آموزش، مصاحبه با آقای دکتر حداد عادل و سایر مقالات نیز مشهود است که به مرور در شماره‌های آینده نیز به این موضوع خواهیم پرداخت.

غلامرضا حمیدزاده*